Боржники святих

Через двадцяті роки в красному письменстві високо підбилася хвиля нової модерністичности: з десятками "ізмів".

Освіжено "техніку" стилів, але обнову змісту занедбано; чи просто зневажено найістотнішу сторону його — духовність.

Справдилось пророцтво апостола Павла: від істини відвернуться, заради "хитросплетених" повістей (байок).

Велика частина новочасних літераторів вибрала той відхід і продовжила його до крайностей після другої світової війни, аж страчено тепер найбільшу цінність красного письменства, благословенну цінність його. Так чудово процвіла в нас, скажім, в оповіданні Марка Вовчка, в Сковородиному псалмі, чи також в ліриці природи, що склав Тичина: найвища в цьому роді; або в поемних шедеврах: як "Варнак" Шевченка.

Зважаємо не на самі сюжети чи теми з їх частковими мотивами, але — на настрій, дух творчости; істину, що відсвічується в ній.

Нехай при високому модернізмі, наприклад — в Шарля Пеґі чи молодого Тичини.

Від істини, якщо пережита з захватом, з любов'ю, сама приясниться — особлива краса для лірики. Надходить неозначиме, але відчутне для серця, духовне світло, без якого не буває справжньої поезії. Відпадають застарілі зв'язки (втримувані через творчу несміливість, залежність від впливу, звичних норм і "прийнятого"): пута, що обмежували. Знаходиться вихід до нового, на власних дорогах надхнення і праці; новаторство: в найкращому значенні слова, зовсім відмінному від кожної популярної моди, що скоро поступається перед іншою.

Лікувати письменство від новітніх недуг, передусім духовної порожнечі, найбільш допоможуть писання святих.

"Апокаліпсис", як поема, зверхсилою образів і змістовими глибинами їх переважає весь епос. Поетична мова старозаповітніх пророків, з ясновидною мальовничістю з'яв і почуттєвою могутністю, не має собі суперниці в світовому письменстві. Завдяки постійному читанню біблійних пророків, розгорнувся поетичний геній Шевченка; в "Кобзарі" знаходимо переспіви від Езекіїла, Ісаї, Осії, Давида.

"Діяння Апостолів" — взірець оповідного строю. Застерігаємося: тут говоримо про сутопоетичну сторону Біблії, як робиться і в багатьох дослідах.

Після неї, — сказати можна: срібляне світло духовне з'являється в писаннях святих подвижників першими ж віками.

При читанні сприймаємо ніби повів весняного тепла: проникає до душі і пробуджує приспані сили, даючи велику радість від перебування в крузі незвичайного світла, що приходить від сторінки до сторінки.

Тут — відкрита для вищого життя, а зневажена серед нас і забута сфера, куди при читанні дозволено заглянути: сфера святости Божих людей, будівників Церкви, як нового ангелолюдського всесвіту. Тут найбільший скарб дається без боргового обов'язку.

Немає нічого дорогоціннішого в усіх світах, як — святість.

І всім дано можливість: побути серцями в її крузі, читаючи твори праведників.

Візьмем приклад: книжечки Григорія Ніського (коло 335, 6? — після 395): про його рідного брата, Василя Великого, і про рідну сестру

Макрину; три душі, крім родинних зв'язків, були об'єднані надзвичайною вірою.

*

Життєпис сестри має особливий тон і подвійний висвіт: від святости і самого автора і подвижниці, душі спорідненої, що про неї оповідає.

При ясному— небозводі духовному відбувається подвиг жінки, описаний з братерньою любов'ю і уклінністю пошани.

її історія зворушлива: взірцями смиренности і терпіння; якраз в цих перших прикметах справжніх християн виявлена, через всі, часом жахливі іспити життьові, покоряюча сила її віри. Ніби світоч небесний, душа, живучи любов'ю для Господа і для ближніх, скрізь і завжди, супроти кожного зла — випромінювала тільки добрість. Як дзеркало, що чисто відбиває в собі милость від свого сонця — Ісуса Христа.

В письменстві світу, після смерти св. Макрини (379 рік н. е.), трудно знайти вищий образ духовного героїзму жінки, самопосвяти і жертовної служби Богові і людям, — він так чудово емальований в книжці єпископа.

Григорій Ніський був святий пастир душ і також талановитий письменник. Книжка його, за словами першоклясного знавця, становить "коштовну перлину в гаґіографічній літературі християнської давнини". Одночасно дарується, як первовзірний шедевр повістярства в життєписному жанрі.

В невеликому творі — багатство; все сповнене благословенного світла; все щире догранично; все і скрізь чиста правда. Все живе: від сили праведного серця, — вищим життям, даруючи для розповіді особливу мистецьку цінність.

Вона зберігалася в нас, наприклад, в Печерському Патерику, чи в Гоголя, а потім була втрачена.

З'являються англомовні статті і книги про вмирання сучасного модернізму.

Чого дивуватися? Згубивши духовність до решти, він самоприсудився — погасати.

Віднова творчости можлива тільки через вихід із сірих сутінків — ближчати до вершин, де трудились подвижники.

Там складено животворчу традицію письменства; розрив з нею став однією з причин теперішнього занепаду.